

lista tulajdon megbecsülése és védelme. Alapvető feladat a tanuláshoz, mint munkának való felfogása, amely előkészítő jellegű a felnőtt kori tevékenységhez.

A SZOCIALISTA HUMANIZMUS ÉS A KÖZÖSSÉGI MAGATARTÁS

Makarenko elvei szerint:

„Lépünk fel a legnagyobb követeléssel és a lehető legnagyobb tisztelettel az ember iránt.”

A szocialista humanizmus és a közösségi magatartás tartalmának kiművelésére széles lehetőséget adnak a kisdobos élet közös foglalkozásai, a játékok, a közös nagy feladatok megoldására szerveződött csoportosulás, ahol lehetőség van az egyének képességeinek kibontására, vagy a társak érdekeinek előtérbe helyezésére. Az egyenrangú felekből álló kisdobos tisztségviselők választott és megbízott személyek. Funkciójuk addig terjed, míg a rájuk bízott feladatokat becsülettel és eredményesen — a közösség és az eszme szolgálatában — látják el.

A gyermekek egymás közötti humánus kapcsolatait az udvariasság, figyelmesség, barátság szálaival indulnak és bajtársi együttérzésben fonódnak együttműködéssé. Az önzés, irigység, törtetés vadhajtásainak lenyészése a kisdobos közösségben van a legjobb alkalom, mert itt nem érték a túlzott egyénieskedés, csak az elvégzett kötelesség és az őszinte összetartás.

AZ ESZTÉTIKAI NEVELÉS

A kisdobosok között az esztétikai nevelés kiterjed a természet szépségeinek észlelésére, tudatos élvezésére és megóvására. A tárgyi környezetnél annak megteremtésére is legyen alkalom.

Vegyék észre a tanulók a munka és termékeinek esztétikáját, az egyéni és csoportos szép magatartást. Kulturáltságuk fokozására felhasználandók a korszerű eszközök. A művészi alkotások, rendezvények és műsorok

válogatására, megértésére, szépségeinek megvilágítására nevelhetők a kisdobosok. A csapat életében széles lehetőség nyílik az esetleges gyermeki alkotásra, a tehetségek felkarolására.

A felsorolt nevelési feladatok és tevékenységi formák egységet alkotnak a kisdobos próbakövetelményekkel. Vannak teljesen megegyező tevékenységi formák. Pl. Az őszi próbánál november 7. megünneplése; a téli próbánál a tantárgyi vetélkedők; a tavaszi próbánál az emlékművek virágosítása, anyák napja.

Az egész évi próbánál a magatartás példássága, tisztségviselés, tanulás, segítés, jó közlekedés követelménye; törődés a kisebbekkel; lakóhely megismerése és épségének védelme. A felsorolt példák a 3. osztály követelményeit tartalmazzák.

A próbakövetelmények a gyermek számára fogalmazzák meg a feladatokat. A próbálapon írásban rögzítettek és teljesítésüket a nevelő igazolja.

A Nevelési Tervben nem szereplő tevékenységi formák viszont a kisdoboscsapatban kiegészítik az iskolai munkát. Lehetőséget teremtenek olyan jellegű feladatok megoldására, amire a tanítási óra nehezen ad alkalmat.

A kisdoboscsapat azzal is támogatja az iskolai nevelő tevékenységet, hogy több gyermek számára nyújt szereplési alkalmat. Itt a gyermek az osztályzatban megnyilvánuló értékelés gátlásai nélkül bonthatja ki tehetségét. Megnyilvánulhatnak olyan személyi jótulajdonságok, amelyek az oktatás folyamatában nehezebben fedezhetőek fel, de nagyon jól hasznosíthatóak.

A közösségi összetartozást fokozza a mozgalmi munka rendszerint kollektív keretben történő végrehajtása.

Akár az iskolában, akár a kisdoboscsapatban oldhatók meg hatékonyabban egyes nevelési feladatok, akkor jók, ha lényegük és a célkitűzésük azonos irányban halad minden nevelőnél.

Pozsgai Vidáné gyakorlóiskolai igazgató,
Győr, Tanítóképző Intézet

ÉNEK-ZENE ÓRA AZ ÁLTALÁNOS ISKOLA V. OSZTÁLYÁBAN

Az óra anyaga: *Föl, föl vitézek...* kezdetű dal hallás utáni megtanítása.

Didaktikai feladat:

- Az Úttörőinduló és az Esik eső népdal egy- és kétszólamú éneklésének gyakorlása.
- A Haj, de fényes nap van... IV. osztályban tanult dal ritmusának és dalmatának elemzése.
- A színekopa gyakorlása.

d) Az új dal megtanítása.

e) A fúvószenekar hangzásának megismertetése.

Nevelési feladat: A haza, a szabadság szeretetére és megvédésére való nevelés.

Szemléltetés:

- Hősök arcképei és a szabadságharc csatajelenetei Márkus István: Forradalom és szabadságharc 1848—1849 c. képes történelemkönyvéből.

- b) Petőfi Sándor Csatadal c. költeménye.
 c) Egressy Béni Klapka-indulója hanglemezről.
 d) Az induló éneklése zongorakísérettel.

A TANÍTÁS FOLYAMATA

I.

1. Kezdő ének:

„Üttörőnek kedve mindig jó,
 Szóljon hát a vidám énekszó!”

- a) Az Üttörőinduló egyszerű éneklése.
 b) Az első és a második szólam énekeseinek kijelölése.
 c) Az induló-tempó érzékeltetése és a kezdőhang megadása.
 d) Az Üttörőinduló kétszólamú éneklése.
 e) Az induló ismételt éneklése szólamcserével.

2. Hangszépités:

- a) Az Üttörőinduló kezdő dallamfordulatának bemutatása szolmizálva. A tanulók kézzelről éneklik a dallamfordulatot és dó hanggal lezárják a dallamot.
 b) Énekeljük ezután szöveggel is: (1. ábra)

Ej, haj, száll az é-nek szó!

1. ábra

- c) A kiemelt kezdő dalrészletet a tanulók hangterjedelmének növelése érdekében egymással magasabban, majd mélyebben is énekeltetjük a következő hangképző szótagokkal: (2. ábra)

Ej, haj, hej-je haj-ja haj!

2. ábra

- d) A következő szövegváltozatokkal énekelhetjük az Üttörőinduló kezdő dallamát: (3. ábra)

3. ábra

Ej, haj, hív az in-du-ló!
 Ej, haj, szép az é-nek-szó!
 Ej, haj, zeng az é-nek-szó!
 Ej, haj, hő-si in-du-ló!
 Ej, haj, bú-vös é-nek-szó!
 Ej, haj, zúg az in-du-ló!
 Ej, haj, jó a nó-ta-szó!
 Ej, haj, raj-ta nó-ta-szó!
 Ej, haj, más a nó-ta-szó!

A második ütem első hangjára énekeltek összes magas és mély magánhangzóink

nyelvállás, ajakformálás és képzési hely szerinti rendben követik egymást. A természetes, könnyed, laza, de lendületes énekléshez ragaszkodjunk. A legkényelmesebb hangfekvésben énekeltecsük tanulóinkat.

- e) Az eredeti szöveggel egy szöveggel végig énekeltecsük az Üttörőinduló!

3. Számonkérés:

- a) Tanulóink beszámolnak az „Örizzük meg egészségünket!” c. házi olvasmány tartalmából.
 b) A múlt órán tanult Esik eső, ázik a heveder... kezdetű népdal alsó szólamának éneklése.
 c) Az Esik eső, ázik a heveder... népdal kétszólamú éneklése.
 d) A hibák kijavítása. A teljesítmények értékelése. A tanulók osztályozása. Juttalmazás.

4. Hallásfejlesztés:

- a) Az ismert zenei anyag exponálása:
 „Ha kisüt a nap, akkor már vidámabban énekelnek a katonák. A Haj, de fényes nap van... tanult dalunk róluk szól. Énekeljünk, meneteljünk velük együtt!” A dal éneklése.
 b) A dal ritmusának vizsgálata és lejegyzése.

— A katonák menetelése szerint tapsoljuk halkán éneklésünkhöz az egyenletes „tá”-kat! Figyeljük meg, hogy mely szótagokat énekeljük kissé erőteljesebben? Mely szótagokra lépnek keményebben és kissé határozottabban a katonák? Ezt éneklésünk és tapsolásunk közben is könnyen megérezhetjük.

— Az erősebb, súlyosabb lépés-lüktetés után mindig hány gyengébb lüktetés következett? — Az erős dobbanások a gyengébbekkel együtt 4-es lüktetésű ütemeket alkottak. A dal ütemjelzője: 4/4.

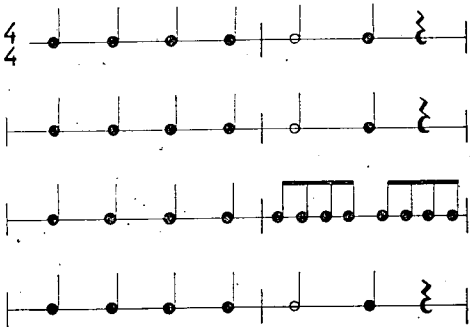
— Énekeljük el ismét a dalt! Ujjpárnákkal a padon kopogjuk hozzá az egyenletes lüktetést. Eközben figyeljük meg, hogy hol énekelünk a „tá”-nál hosszabb, vagy rövidebb hangokat?

— Énekeljük el a dalt ritmusnévvel és a dalritmus kopogásával. Hol tartotunk szünetet? Milyen hosszúságút?

— Írjuk fel a dal ritmusát a táblára! Hány soros a népdal? Tagoljuk sorokra! A sorok ritmusait külön-külön hangoztassuk! A sorok ritmusai hasonlítanak-e egymásra? Melyek az azonos ritmusosok? (1., 2. és 4.) A 3. sor ritmusát külön hangoztassuk és nevezzük el! — A harmadik sor végének apró és rövid ritmusai tálan azt az örömet fejezik ki,

hogy itt láthatjuk a házunk előtt katonáinkat. Amikor örülünk, akkor szoktunk gyorsabban tapsolni is a kezünkkel.

A menetelés és az öröm ritmusát tehát írjuk fel a táblára és a füzetünkbe! (4. ábra.)

4. ábra

— Énekeljük el a dalt második versszakával is! Kopogjuk hozzá a dal ritmusát is a tábláról, vagy a füzetünkéből!

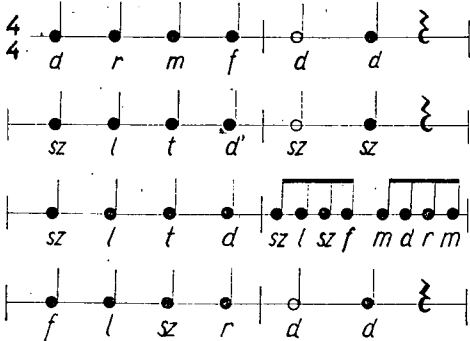
c) A dal dallamának vizsgálata és lejegyzése betűjelekkel:

— A dal éneklése, annak megfigyelése alapján állapítsuk meg a záróhang, majd a kezdő hang nevét!

— Énekeljük a dalt és rajzoljuk közben kézjelekkel térben a dallamvonalat, a dallam térbeli mozgását, járását.

— Énekeljük szolmizálva a dalt! A tanár kézjelekkel segíti a tanulók énekét.

— A szolmizációs nevek betűjeleit (sorronként), a ritmus jelek alá felírjuk a táblára, illetve a füzetekbe. (5. ábra.)

5. ábra

— Énekeljük el hangzó, majd néma-belső szolmizálással a dalt. (Szükség szerint a tanár kézjeleivel támogatja az éneklést.)

5. Az új dal tanításának tartalmi-hangulati előkészítése rokon tartalmú és hangulatu ismert dal felidézésével, eléneklésével.

a) Beszélgetés: A pacsirra is velünk énekel, ha meglátja a magasból a szépen menetelő magyar honvédeket! Imerünk is egy ilyen dalt, amely arról szól, hogy milyen szépen énekel a kis pacsirra fenn a magasba...

b) Hangadás után a dalt elénekeljük.

c) Miért kell elmennem katonának? — Mert szólít a háza! Mit kell megvédeni? — A békét, a szabadságot! A házát! Földünket! Munkánk minden eredményét! Mindnyájunkat!

6. Célkitűzés.

1848-ban, a szabadságharc idején is dallal hívták a magyar vitézeket a csatába. A harcbahívó dalokat indulóknak nevezték! El is énekeltek nektek egy ilyen 1848-as, tüzes, lelkesítő, harcbahívó indulót! Hallgassátok meg!

II.

1. Bemutató éneklés mind a két versszakkal. (Külön gondot fordítunk a dal kifejező, élményt keltő előadására, a dinamikai fokozatok helyes alkalmazására, a plasztikus szövegkiejtés mellett a helyes tempó megválasztására.)

2. A tanulók megnyilatkozásai.

a) A dal szöveges, énekes-zenei tartalmának kifejtése. A dalban feltárult előtűnik a csatába induló hősök serege, a szabadságért harcolók bátor küzdelme. A magyar nép szabadságának védelmére fogott fegyvert.

b) Az induló szerzője, az induló keletkezésének körülményei. — Ezt a szép, lelkesítő indulót Egressy Béni tanító, zeneszerző, majd színész írta, aki maga is részt vett a magyar szabadságharcban, a kápolnai csatában, a komáromi vár védelmében. A komáromi várban készült az induló, mely a szabadságért harcoló vitézek harci lendületét, bátorságát és hazaszeretetét fejezi ki.

3. A dal megtanítása.

a) Ismételt bemutatás mind a két versszakkal.

b) A szöveg közös elolvastatása.

Szómagyarázat:

„szabadság oltalmára”

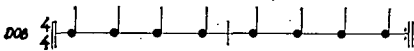
„hősi vérünk ontjuk, hullatjuk”.

Népünk szabadsága, boldog, szabad élete a legdrágább nekünk. Csak így építhetjük, szépíthetjük hazánkat. Ma

munkával erősítjük és védjük hazánkat.

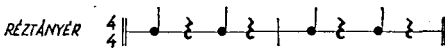
- c) A szöveg és a ritmus összekapcsolása. Olvassuk el a dal szövegét ritmikusan. Mely szavakat olvashatjuk szinkópán? — Vitézek — szabadság — hazánkért — hullatjuk — nagy bátran — látjátok — utánam — az ágyú — csatára. Készítsünk harci jelszavakat, felhívásokat e szinkópás szavak párosítása alapján! (Vitézek utánam — hazánkért az ágyú — nagy bátran csatára — látjátok vitézek stb.)
- d) A szöveg, a ritmus és a dallam összekapcsolása. Induljunk hát mi is a csatába! Énekeljétek velem együtt! „Az úttörő is bátor és hű gyermeke a hazának!” Énekeljük az indulót a második versszakkal is! A zászló mutatja a harcban, a csatában az utat. Olyan ez a lelkes induló, mint Petőfi Sándor *Csatadal* c. hősi költeménye. Elolvassom! A hősök arcképeinek és a szabadságharc csatajeleneteinek bemutatása Márkus István: *Forradalom és szabadságharc* c. könyvéből.
- e) A dal gyakorlása ritmus kísérettel.

— Kísérje énekünket a dob egyenletes löktetésekkel!
Tábla képe: (6. ábra).

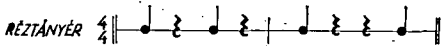
6. ábra

— Szóaltassuk meg Gábor Áron rézágyúját is indulónkhoz!
Tábla képe: (7. ábra).

7. ábra

— Szebb lesz, ha a negyedik „tá” és az előtte álló szünetjel felcserélük egymást!
Tábla képe: (8. ábra).

8. ábra

— De a huszárok is elvégzik a feladatukat! Amikor a kardjukkal szabdalják az ellenséget, akkor ezt mondják magukban:
Tábla képe: (9. ábra).

9. ábra

— Én egyedül eléneklem az indulót, ti pedig az ujjaitokkal szabjátok ki a padra a kardok ritmusát! A ritmuskíséreteket az osztályközösség az induló énekléséhez alkalmazva külön-külön kigyakorolja. Ezután az ügyesebb tanulók ütőhangszereken kísérik az osztály éneklését.

4. A tanár mintaszerű bemutató éneklése.
5. Az előadásmód megbeszélése.
Első sor: középerősen
Második sor: erősen
Harmadik sor: középerősen
Negyedik sor: erősen
Lelkes induló-tempó
Helyes hangzóformálás
Érthető és kifejező szövegközlés
Laza, de fegyelmezt énekes testtartás
6. Közös, csoportos és egyéni begyakorlás, a szép és kifejező éneklés megvalósítása.
Versengés. Bírálat. Jutalmazás.

III.

1. Zenehallgatás.

- a) Meghallgatjuk hanglemezről, fúvószenekari feldolgozásban Egressy: *Klapka-indulóját*.
- b) Zenei élményhatások szóbeli megnyilvánulásai: Az induló hatására ott érezzük magunkat a csatázó magyar vitézek, a hősiesen harcoló magyar katonák között. Az induló felpezsdíti vérünket, harci kedvünket, belesodor az osztrákok elleni nagy honvédő csatába.
- c) A fúvószenekar hangzása, a rézfúvók hangszíne. A fúvószenekarnak katonás, erőteljesen zengő és tömör hangzása. A rézfúvó hangszerek hangszíne érces, fényes és keménynek mondható, és ezért katonás jellegű. A bátor úttörők is kürtjelzéseket adnak egymásnak. Az úttörők tábori élete hasonlít a hazánkat védő katonák életéhez.

2. Az induló bemutató éneklése zongorakísérettel.
3. Közös éneklés zongorakísérettel.
4. Befejező ének.

A magyar nép fiai, katonái mindig bátran és elszántan indultak harcba a szabadságért. 1919-ben is hasonló, de talán még forróbb lelkesedéssel énekeltek vörös katonáink a „Zengjük a dalt mámoros ajakkal” kezdetű indulót. Mi most ezt is így énekeljük el! (IV. o. tk. 62. o.)

Garamszegi József
Szeged, Tanárképző Főiskola